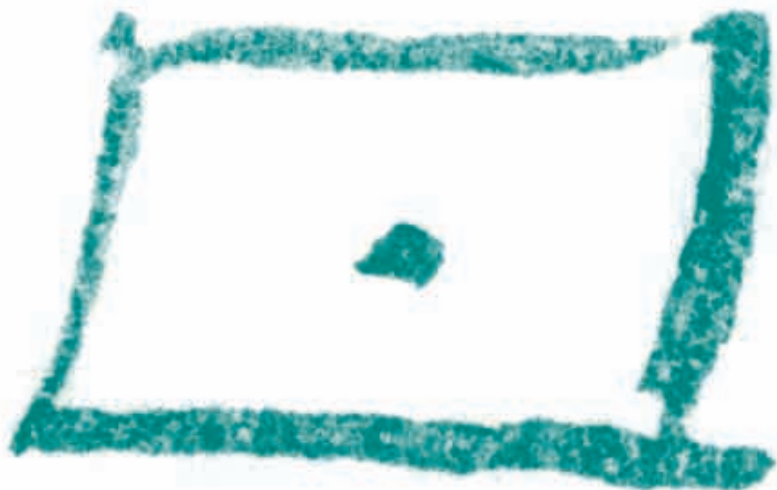

PÅ JOB I RETTEN

- om redaktionens håndtering af udtaleret og kæreadgang

Omslagsillustration:

Først langt ind i 1600-tallet flyttede domstolene indenfor. Indtil da foregik retshandlingerne i fri luft på åbent land og i fuld offentlighed. I en indberetning til biskop Ole Worm har præsten i Ovtrup i 1639 tegnet Vester Horne herreds tingsted. Det består af fire tingstokke, dvs. bænkebrædder lagt over tingstenene, og den såkaldte tyvesten i midten. Inden for denne kreds foregik retshandlingen. Nævningene, de såkaldte stokkemænd, sad på tingstokkene. Tilhørerne flokkedes udenom. Der var ingen døre at lukke.

Foto: Rigsarkivet

På job i retten

Teksten er udarbejdet af Elise Hammer (DJ), Kate Bluhme (DJ) og Ebbe Dal (DDF)

Grafisk tilrettelæggelse: Ebbe Dal

ISBN 87-90048-20-2

Sats og tryk: Bogtrykkeriet, 7800 Skive

Skrift: Rockwell

Papir: Munken Book 13

Omslag: Helvetica

Copyright:

Dansk Journalistforbund og Danske Dagblades Forening

PÅ JOB I RETTEN

om redaktionens håndtering af
udtaleret og kære adgang

Kommentarer til de ændrede
bestemmelser om samarbejdet mellem
retterne og pressen i
Retsplejeloven med ikrafttrædelse
1. oktober 1999.

Danske Dagblades Forening og
Dansk Journalistforbund
September 1999

Indhold:

Indledning - Nye vilkår for retsreportagen	s. 7
Retsmødet - Teknisk gennemgang	s. 10
Udtaleadgang	s. 14
Kæreadgang	s. 16
Baggrund	Bagsiden

Nye vilkår for retsreportagen

Under det lovforberedende udvalgs arbejde med ændringerne til retsplejeloven, der har virkning efter 1. oktober 1999, var DJs og DDFs mål det samme: At få de bedst mulige forhold for retsreportagen i Danmark og at skabe større åbenhed og ensartethed i retternes behandling af de spørgsmål, der har betydning for denne særlige journalistiske opgave.

Det er derfor også naturligt for de to organisationer i fællesskab at udarbejde en vejledning, der dels redegør for nyhederne i retsplejeloven, dels kan være til hjælp for redaktionerne og retsmedarbejderne, når de nye muligheder skal håndteres. Under udvalgsarbejdet har de to organisationer også overfor myndighederne givet tilsagn om på den måde at medvirke til en hensigtsmæssig introduktion af det nye regelsæt.

Det er navnlig de forbedrede regler om dørlukning og referat- og navneforbud, der kalder på en vejledning. Den ændrede retsplejelov giver pressens medarbejdere adgang til at udtale sig i retssalen, når dommeren tager disse midler i anvendelse, ligesom der er skabt adgang for pressen til at kære rettens afgørelse om brug af disse retsmidler.

I pressekrede har der i mange år været enighed om, at dørlukning og navneforbud har været anvendt for tit i sager, der påkalder sig mediernes interesse. Pressens synspunkter herpå har i udvalgsarbejdet mødt en vis forståelse for myndighedsside.

Udtaleretten og kæremuligheden er skabt for at fremme en landsdækkende praksis, hvor disse instrumenter kun benyttes, når der er gode grunde til det. Men hvis dette mål skal nås, er det også nødvendigt, at dagbladene og de øvrige medier dels faktisk påtager sig at anvende de nye muligheder, dels gør det på nogenlunde ensartet måde landet over.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at udnyttelse af kæreadgangen ikke altid vil have afgørende betydning i den enkelte sag. Derimod vil en konsekvent brug af adgangen, når en kendelse om dørlukning, referatforbud eller navneforbud forekommer urimelig eller unødvendig, utvivlsomt få positiv betydning for udviklingen af retternes praksis. Det gælder både i retning af tilbageholdenhed med at bruge disse forbud og med hensyn til ensartethed over hele Danmark. Det er det, der har været DDFs og DJs vigtigste mål.

Fastlæg en holdning

Den retsreporter, der pludselig står i en situation, hvor han/hun kan udnytte sin ret til at udtale sig om f.eks. et navneforbud, er normalt alene på banen og vil have behov for at støtte sig til en generel holdning i sin redaktion. Og i de tilfælde, hvor journalisten og redaktøren efterfølgende må overveje at kære en afgørelse, er det for begge parter ligeledes vigtigt, at vurderingen kan foretages på grundlag af redaktionens politik på området. Sagen er, at der i retssalen og også i forbindelse med kære er meget kort tid til at disponere, og i så fald gøres det

bedst ud fra en fast, gerne nedskrevet redaktionel holdning.

Denne publikation er DJs og DDFs fælles bud på rammerne for en sådan redaktionel politik.

*Danske Dagblades Forening –
Dansk Journalistforbund*

Retsmødet

Retsmøder er offentlige

Generelt er der offentlighed ved retsmøder, dvs. alle har mulighed for at overvære et retsmøde og for frit at referere fra mødet på en objektiv og loyal måde.

Det er dommeren, der er mødeleder og sørger for afviklingen af retsmødet. Dommeren træffer afgørelser, om eventuelle begrænsninger i offentligheden typisk på anmodning fra anklagemyndigheden og/eller forsvareren.

Retsreporteren har udtaleret

Det er også dommeren, der skal sørge for, at de redaktionelle medarbejdere, der er til stede ved et retsmøde, får lejlighed til at udtale sig om anmodningen om begrænsning i offentligheden, fx. ved at dommeren spørger ned mod tilhørrækkerne, om "pressen ønsker at udtale sig".

Dommeren skal afgøre spørgsmålet om hvorvidt sagens faktiske forhold opfylder betingelserne i retsplejeloven for en begrænsning i offentligheden, ved en begrundet afgørelse/kendelse.

Redaktionen har kæremulighed

Inden for en kærefrist på 14 dage kan en sådan kendelse kæres til en højere retsinstans, fx. landsretten, af den ansvarshavende redaktør på avisen eller af sagens parter.

Det er valgt at beskrive reglerne med de almindelige domstole. Der kan gælde andre regler ved retter med særligt sagsområde, eventuelt for en del af sagens forløb.

Hvem er medierne og redaktionelle medarbejdere?

De nye regler i retsplejeloven giver nogle særlige rettigheder til journalister, redaktionelle medarbejdere m. fl. ved massemedier.

Hvem har særrettigheder?

Massemedier er afgrænset efter Medieansvarslovens § 1, der dækker periodiske skrifter, radio/tv-foretagender, nyhedsbureauer m.v. Personkredsen er afgrænset efter reglen om kildebeskyttelse i retsplejelovens § 172.

Denne afgrænsning dækker såvel fastansatte personer på redaktionen som freelance journalister og fotografer, der leverer stof til forskellige medier som deltidsbeskæftigede medarbejdere.

I tvivlstilfælde kan dommeren anmode om, at en person dokumenterer, at han/hun arbejder for et massemedie som redaktionel medarbejder. Det kan ske ved arbejdspladsidentitetskort el.lign.

Arbejdsplads-identitetskort anbefales

Derfor anbefaler DDF og DJ, at alle medarbejdere, både faste og løse tilknyttede har et identitetskort udstedt af arbejdspladsen til brug ved retsmøder m.v.

Begrænsninger i offentligheden i straffesager

I straffesager er der grundlæggende tre muligheder for begrænsninger i offentligheden: dørlukning, referatforbud og navneforbud.

Tre typer begrænsninger

Dørlukning er den mest indgribende begrænsning, hvor pressen sættes uden for

døren, mens navneforbud er det mindst indgribende, idet sagen kan omtales blot den person, som navneforbudet omfatter, ikke kan identificeres.

Betingelser for begrænsninger

Hovedbetingelserne for at anvende de tre begrænsninger er hensynet til den sigtede, hensynet til personers sikkerhed og hensynet til sagens opklaring. De præcise betingelser og deres processuelle virkning er skitseret i skemaet, optrykt som bilag I.

Generelt gælder det, at dommeren ikke kan beslutte, at dørene skal lukkes, hvis det er tilstrækkeligt at nedlægge referat- eller navneforbud.

Hensynet til den sigtede og eventuelt andre personer kan være en retsbeskyttet interesse, der kan danne grundlag for såvel dørlukning, som referat- eller navneforbud. Ret splejelovens betingelser er, at offentlighed må antages at bringe nogens sikkerhed i fare, eller at offentlighed vil udsætte nogen for unødvendig krænkelse.

Der er tale om en konkret afgørelse for hver enkelt sigtet, forurettet m. fl., hvis den pågældende person udsættes for fare og /eller unødvendig krænkelse i forhold til omstændighederne i den konkrete sag. En unødvendig krænkelse kan være forklaring om erhvervshemmeligheder.

Dommeren har mulighed for at nedlægge navneforbud i forbindelse med juridiske personer, fx. selskaber. Betingelsen er, at offentlig omtale vil udsætte nogen for unødvendig krænkelse.

Ved nedlæggelse af navneforbud skal dommeren tillige tage hensyn til lovovertrædelsens grovhed og samfundsmæssige betydning. Det taler generelt imod navneforbud, hvis den sigtede/tiltalte har indtaget en stilling, som er særligt betroet i forhold til offentligheden.

Ved unge sigtede personer under 18 år kan dommeren lukke dørene eller nedlægge referatforbud med alderen som den eneste begrundelse.

Hensynet til sagens opklaring kan være begrundelsen for, at dommeren træffer beslutning om dørlukning eller referatforbud.

Det er en betingelse for dørlukning, at offentlighed må antages at hindre sagens oplysning på afgørende måde.

Ved referatforbud er betingelsen, at offentlighed kan skade sagens oplysning.

Anklagemyndigheden skal således sandsynliggøre over for dommeren, at efterforskningen afgørende lider skade, før dommeren kan lukke dørene.

Når dommeren skal vurdere, om betingelserne for dørlukning eller referatforbud af hensyn til sagens opklaring er opfyldt, er der også tale om en konkret afgørelse, herunder om offentligheden har kendskab til sagen forud for retsmødet.

Ved dørlukning og referatforbud gælder det, at dommeren straks eller senere kan

Indskrænkning af kendelse

indskrænke sin kendelse, så kun en del af retsmødet holdes for lukkede døre eller er undergivet referatforbud.

Dobbelt lukkede døre

Især når afgørende hensyn til sagens oplysning kræver det, kan dommeren bestemme, at også forhandlingen om, hvorvidt dørene skal lukkes, skal foregå for lukkede døre de såkaldte dobbelt lukkede døre. Det anvendes ofte i meget omfattende sager, f.eks. narkosager.

Desuden er retsmøder, som holdes inden domsforhandlingen i straffesager, der er anket til Højesteret, ikke offentlige.

Udtaleadgang

Afklar redaktionens holdning

Udtaleadgang er et tilbud/en rettighed. Det er op til den enkelte journalist i samarbejde med sin avis m.v. at afgøre, om man vil bruge det. DDF og DJ opfordrer til, at man afklarer holdningen til udtaleadgang og dens anvendelsesmuligheder på den enkelte arbejdsplads.

Udtaleretten er et hensyn til offentligheden

Formålet med at give mediernes repræsentanter udtaleadgang er at sikre, at dommeren tager hensyn til offentlighed i retsplejen, herunder mediernes mulighed for at dække retsstoffet. Udtalelsen skal således danne modvægt til den fælles interesse, som anklagemyndighed og forsvarer ofte har i at holde retssagen uden for offentlig omtale.

Når dommeren stiller spørgsmålet til tilhørerrækkerne, om pressen vil udtale sig, bør medierepræsentanterne fremkomme med synspunkter, der kan give dommeren

en bedre mulighed for at vurdere, om – og i givet fald – i hvilket omfang der er tilstrækkeligt grundlag for at fravige offentlighedsprincippet i den konkrete sag. Udtalelsen kan vedrøre, om et referat- eller navneforbud er tilstrækkeligt, så dørlukning kan undgås. Medierepræsentanten skal oplyse sit navn og arbejdsplads.

Hvis dommeren ikke af sig selv giver pressen mulighed for at udtale sig, er der tale om en formel fejl. Den kan journalisten påtale på flere måder. Det kan ske umiddelbart under retsmødet, og journalisten får dermed adgang til at udtale sig i sagen om den indskrænkning i offentligheden, som er begæret. Det kan ske efter retsmødet f.eks. gennem en henvendelse fra arbejdspladsen til dommeren. Endelig kan det ske som en klage over dommerens fejl. En sådan klage skal ske til den administrerende dommer eller retspræsidenten i de fire største byretter.

*Hvis udtale-
retten
glemmes*

Det vil være hensigtsmæssigt, hvis retsreportere, der ikke i forvejen er kendt som sådan, fra retsmødets begyndelse gør protokolføreren opmærksom på deres tilstedeværelse.

I nogle få sager er det oplagt, at der skal ske begrænsninger i offentligheden, så der ikke er grund til at komme med en udtalelse fra mediernes side.

I andre sager, hvor begrænsninger i offentligheden kan diskuteres, kan medierepræsentanterne bl.a. give dommeren oplysninger om den omtale, som sagen og politiets

*Hvis be-
grænsningen
kan diskuteres*

efterforskning tidligere har fået i medierne, om de oplysninger, som den nu sigtede tidligere har givet til pressen om sine forhold, om betydning for offentligheden af, at sagen (fortsat) bliver omtalt, og betydning af, at sigtedes navn bliver kendt.

Dobbelt lukkede døre

Ved dobbelt lukkede døre har medierepræsentanterne kun adgang til at udtale sig om en første dørlukning, der indebærer, at forhandlingen om dørlukning sker for lukkede døre.

Valg af talsmand

Dommeren bestemmer, på hvilken måde de medierepræsentanter, der er til stede ved retsmødet, kan fremkomme med deres synspunkter, inden der træffes afgørelse om dørlukning m.v. Hvis der er mange journalister til stede, kan dommeren fx. bestemme, at medierepræsentanternes synspunkter skal fremføres af en "talsmand" med mulighed for, at de øvrige journalister kan supplere med andre synspunkter. I den situation kan alle fremmødte journalister deltage i valget af talsmanden.

Det har ingen retsvirkning i forhold til mediets kære adgang, at journalisten ikke har brugt sin udtale adgang.

Kære adgang

Kære adgangen er også et tilbud/en rettinghed.

Beslutning om kære

Den medarbejder, der bliver mødt med en kendelse om dørlukning, referat- eller navneforbud, skal/bør forelægge sin redaktør spørgsmålet, om kendelsen skal kæres, bl.a.

med baggrund i oplysningerne i den konkrete sag, offentlighed i tilsvarende sager, arbejdspladsens holdning til retsreportage m.v.

Formålet med mediernes kæreadgang er at skabe generelle retningslinier for dørlukning ved afgørelser fra ankeinstanserne og dermed en mere ensartet praksis i de enkelte retskredse.

Formålet med kæreadgangen

Kæren skal ske inden for 14 dage, regnet fra dagen for afgørelsen i 1. instans. Dvs. mediets klagebrev skal være afleveret til den ret, hvis afgørelse kæres senest på den 14. dag, inden retskontoret lukker, typisk kl 15.00. Hvis den 14. dag er en lørdag, søn eller helligdag, springer fristen til hverdagen før. Hvis retten ekstraordinært holder lukket på en hverdag, f x. den indeklemte fredag efter Kristi Himmelfart, er kæren rettidig, hvis den er kommet frem med posten den dag.

Frist for kære

Generelt kan medierne kære 1. instans kendelser om lukkede døre, referat - eller navneforbud.

Det er ikke nogen betingelse, at medierepræsentanten har gjort brug af sin udtaleadgang, eller at den pågældende under retsmødet har taget forbehold for at kære.

Særligt for kære af kendelser om dørlukning gælder det dog, at en repræsentant for et medie, der ønsker at kære, skal have været til stede ved det retsmøde, hvor dommeren traf afgørelsen om dørlukning. Det er mediet, der skal kunne dokumentere, at en repræsentant var til stede.

Kære ved dørlukning forudsætter tilstedeværelse

Tilstedeværelse skal føres til retsbogen

Derfor skal medierepræsentanten anmode dommeren om at få ført til retsbogen, at han/hun var til stede i hvert fald hvis den pågældende ikke har brugt sin udtaleadgang.

Her er det afgørende, at medierepræsentanten er aktiv. Ellers mister mediet sin kæreadgang.

En journalist, der har overværet et retsmøde, indtil dommeren traf afgørelse om dobbelt lukkede døre, vil kunne kære begge dørlukningsafgørelser.

Betydning af omgørelse efter kære

Når mediet har kæret en afgørelse, har det som alt overvejende hovedregel ikke opsættende virkning. Dvs. retssagen fortsætter med de besluttede begrænsninger i offentligheden.

Bortfald af begrænsning

Hvis 2. retsinstans giver mediet medhold, bortfalder begrænsningen i offentligheden. Ved omgørelser af dørlukningskendelser gælder det kun for fremtidige retsmøder, dvs. at medierne fortsat ikke må referere fra de(t) forkert lukkede retsmøde(r), og at medierne fortsat ikke kan få aktindsigt i retsbogen fra de(t) pågældende retsmøde(r).

Er betingelserne for referat- og navneforbud fortsat opfyldt?

Nogle straffesager er meget omfattende og kører gennem lang tid og måske ved flere retter.

I sådanne sager kan forholdene ændre sig

og give anledning til at problematisere de nedlagte referat- eller navneforbud.

Medierne kan anmode retten om at overveje den indskrænkning i offentligheden, som tidligere er besluttet. Dommeren skal derefter træffe en ny begrundet afgørelse.

*Fornyet
overvejelse
af begræns-
ning*

Civile sager

I civile sager er den alt overvejende hovedregel fuld offentlighed. Dommeren kan dog træffe afgørelse om dørlukning, når hensynet til ro og orden i retslokalet kræver det, når statens forhold til fremmede magter kræver det, eller når sagens behandling i et offentligt retsmøde vil udsætte nogen for unødvendig krænkelse, herunder når der skal afgives forklaring om erhvervshemmeligheder.

Også her har den redaktionelle medarbejder adgang til at udtale sig, inden dommeren træffer sin afgørelse.

Hvis dommeren lukker dørene, har medierepræsentanten 14 dage til at overveje en kære i samarbejde med sin redaktør.

Det er en betingelse for, at mediet kan kære en afgørelse om dørlukning, at det kan dokumentere, at en repræsentant var tilstede ved det retsmøde, hvor spørgsmålet om dørlukning blev behandlet.

Derfor skal medierepræsentanten anmode dommeren om at få ført til retsbogen, at han/hun var til stede i hvert fald hvis den pågældende ikke har brugt sin udtaleadgang.

Her er det afgørende, at medierepræsentanten er aktiv. Ellers mister mediet sin kæreadgang.

Altid lukkede døre

Visse typer civile sager kører altid for lukkede døre. Der er tale om ægteskabssager, faderskabssager, samt sager om umyndiggørelse og adoption uden samtykke.

I skifteretten behandles mange forskellige sagstyper. Sager om opløsning af sameje, skifte af ægtefællebo o.lign. kører for lukkede døre. Et møde om opretholdelse af betalingsstandsning (forløber for evt konkurs) er et retsmøde, der er offentligt efter retsplejens regler, medmindre dommeren konkret bestemmer andet. Hvis skifteretten skal tage stilling til tvistigheder, er retsmødet således offentligt, medmindre dommeren konkret bestemmer andet.

Møder i fogedretten er i alle tilfælde retsmøder, som følger retsplejelovens regler, dvs. de er som udgangspunkt offentlige.

Domme

Domsafsigelsen sker i offentligt retsmøde

Domme skal altid afsiges i offentligt retsmøde. Medmindre retten afsiger en udeblivelsesdom i en civil sag, der er til skriftlig forberedelse.

Der er ingen offentlighed, når retten voterer.

Følgende betingelser kan/kan ikke ifølge retsplejeloven danne grundlag for hhv. dørlukning, referat- og navneforbud:

	Unødvendig krænkelse	Nogens sikkerhed i fare	Sagens oplysning	Personer under 18 år	Andre betingelser	Ro og orden Hensynet til fremmede magter
Dørlukning	Ja § 29, stk. 1, nr. 3	Ja § 29, stk. 2, nr. 2	Ja, hvis den hindres på afgørende måde § 29, stk. 2, nr. 3	Ja § 29, stk. 2, nr. 1	Ikke dørlukning, hvis referat- eller navneforbud er tilstrækkeligt	Ja § 29, stk. 1, nr. 1-2
Referatforbud	Ja § 30, nr. 4	Ja § 30, nr. 2	Ja, hvis den kan skades § 30 nr. 3	Ja § 30, nr. 1	Ingen	Nej
Navneforbud	Ja § 31, stk. 1, nr. 2 og stk. 2	Ja/juridiske personer, nej § 31, stk. 2 § 31, stk. 1 nr. 1	Nej	Ingen aldersgrænse	Lovovertrædelsens grovhed og samfundsmæssige betydning. Imod forbud taler særligt betroet stilling ift. offentligheden § 31, stk. 3	Nej

Følgende procedureregler gælder for indskrænkning i offentligheden:

	Anmodning eller afgørelse af rettens egen drift	Virkning og virkningsperiode	Begæring om ophævelse
Dørlukning	Generelt begge muligheder U: Sigtede over 18 år og dørlukning af hensyn til denne: kun efter anmodning fra sigtede § 29 b	Offentlig gengivelse er forbudt, medmindre dørlukning er sket alene iht. ro og orden. § 29 d Dørlukning kan straks eller senere indskrænkes til en del af retsmøde. § 29 c, stk. 2	Ingen mulighed fra mediernes side. Ophævelse har ingen virkning for tidligere afholdte retsmøder
Referatforbud	Generelt begge muligheder U: Sigtede over 18 år, der er til stede, og dørlukning af hensyn til denne: kun efter anmodning fra sigtede § 30 a	Referatforbudet gælder indtil det ophæves - uanset sagen bliver afsluttet ved endelig dom. Referat kan straks eller senere indskrænkes til en del af retsmøde. § 30 b, stk. 1	Ja bl.a. fra mediernes side § 30 b, stk. 2
Navneforbud	Kun efter anmodning fra den sigtede/person	Offentlig gengivelse på en måde, hvorved den beskyttede identificeres, er forbudt. Navneforbud kan gælde i 1. instans og udstrækkes til ankesagen, hvis anken omfatter bevisdømmelsen for tiltaltes skyld. § 31, stk. 4. Navneforbud bortfalder senest ved endelig dom. § 31 a, stk. 3	Ja bl.a. fra mediernes side. § 31 a, stk. 2

Den 20. maj 1999 vedtog Folketinget L 78 - Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (Styrkelse af samarbejdet mellem retterne og pressen).

Initiativet blev taget af daværende justitsminister Hans Engell i form af en konference i Eigtveds Pakhus den 16. november 1992. Her drøftede repræsentanter for bl. a. det politiske liv, politi- og retsvæsen og medierne, hvordan vilkårene for dansk retsreportage kunne forbedres.

Den 14. januar 1993 opstillede Engell kommissoriet for "Udvalget vedrørende samarbejdet mellem retterne og pressen", og den 28. april samme år nedsatte Hans Engells efterfølgers efterfølger, justitsminister Erling Olsen, udvalget, som skulle komme med forslag inden for et års tid.

Der kom til at gå næsten fire år, inden udvalget underskrev sin betænkning den 15. januar 1997.

I mellemtiden førte udvalget en række diskussioner, hvor modsætningerne mellem "systemets repræsentanter" på den ene side og "pressens repræsentanter" på den anden ofte kom særdeles klart frem. I medierepræsentanternes baglande vakte udvalgsarbejdets langsommelighed til tider begrundet utålmodighed og irritation.

Men det lange tidsrum gjorde det muligt at nå til ganske stor forståelse. Så udvalget formulerede i meget høj grad af enighed de forslag, som med få undtagelser og tilføjelser blev vedtaget den 20. maj 1999 - seks-et-halvt år efter konferencen på Christianshavn.

I dette tidsrum arbejdede udvalgets presserepræsentanter - to fra Danske Dagblades Forening, to fra Dansk Journalistforbund, én fra Danmarks Radio og én fra TV2 - tæt sammen for at formulere fælles krav og argumenter. Arbejdet satte afgørende præg på udvalgets betænkning og lovudkast.

For DDF og DJ var dette et eksempel blandt mange på, at de to organisationer - modsatrettede formål og til tider konflikter til trods - er enige om en fundamental interesse i bl. a. krav til ytrings- og pressefrihed, informationsfrihed og åbenhed.